

Valori, principii și actualitate în discursul președintelui ocazionat de Ziua Unirii Principatelor din 24 ianuarie 2016

Luminița CRĂCIUN

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

Rezumat

Evenimentele ocazionate de aniversarea Unirii Principatelor constituie, de fiecare dată, un bun prilej pentru actorii publici de a susține discursuri încărcate de semnificații prin forța evocatoare a marii împliniri seculare. Lucrarea de față urmărește identificarea modului în care președintele actual al României democratice, actorul principal al scenei politice, a utilizat discursul dedicat evenimentului pentru a evidenția valorile și principiile ce trebuie să stea la baza politicii tuturor partidelor politice, indiferent de orientarea acestora, în scopul afirmării României ca stat suveran, membru cu drepturi depline al Uniunii Europene.

Cuvinte cheie

valori, principii, discurs public, actor public, analiză de conținut.

1. Introducere

Discursul public reprezintă o modalitate de comunicare importantă în viața socială, prin intermediul căruia se transmit mesajele, ideile de conducere și de influențare ale diferitelor categorii de public. Prin discursul public oratorii locuitori urmăresc obținerea acordului din partea receptorilor în legătură cu mesajele transmise, asumându-și, în același timp, responsabilitatea ideilor formulate și urmărind impactul pe care acestea le au asupra auditoriului.

Studiile asupra discursului au pus în evidență faptul că acesta precede comunicatorul, ceea ce înseamnă că discursul nu este numai produsul actorului social, ci și „al unui regim discursiv”⁶³ – un ansamblu de reguli și practici al căror produs este actorul însuși, discursul fiind premergător discursului obținut care este textul⁶⁴.

Pornind de la această teorie, analiza de față este o analiză de conținut și se oprește asupra discursului-text al președintelui Johannis ocazionat de sărbătorirea Unirii Principatelor la 24 Ianuarie care reprezintă un exercițiu de exprimare publică a ideilor și convingerilor legate de valorile naționale ce contribuie la fixarea în mentalul colectiv, fără a insista asupra celorlalte elemente constitutive ale unui act discursiv.

⁶³ „Noțiunea de regim discursiv trimite la afirmația potrivit căreia discursurile sunt reglementate de o serie de practici de enunțare și de relaționare, de utilizare a unor valori și simboluri” - D. Roventă-Frumușani, 2005:72;

⁶⁴ D. Roventă-Frumușani, 2005:76.

2. Cuprins/dezvoltarea temei

Transmiterea de opinii sau poziții legate de o temă sau un subiect prin care se stabilesc legături cu publicul/auditoriul reprezintă modalitatea prin care actorii publici utilizează limbajul și alte resurse comunicaționale, ajungând la discurs. Supunându-se unor principii și reguli de elaborare, consemnate deja din antichitatea greacă și latină, discursul nu a făcut, de-a lungul vremii, decât să confirme modelul structural formulat filosofii și retoricii antici.

Având la bază modul de enunțare și de interacțiune fixate în timp, discursurile președintelui, ca actor public instituțional, reprezintă exercițiul de punere în practică a limbajului pentru readucerea în atenția publicului - cetățean a conceptului de identitate națională, precum și a responsabilității care rezidă din aceasta. Fiecare discurs prezidențial constituie prilejul de evidențiere a valorilor și principiilor statului național democratic, de afirmare a acestora în toate domeniile de activitate: economic, politic, cultural, social etc.

Valorile și principiile sunt concepte fundamentale pentru analiza vieții publice, pentru stabilirea reperelor unei culturi, pentru reliefarea nivelului de civilizație, constituind subiecte de interes pentru cercetătorii din domeniul științelor sociale (sociologie, psihologie, antropologie etc.) care le-au pus în evidență pentru explicarea modalităților de organizare a societăților și a schimbărilor periodice petrecute la nivelul acestora. Astfel, studiile au reliefat rolul valorilor și principiilor care stau la originea legilor, regulilor sau cutumelor ce dirijează relațiile din cadrul grupurilor sociale, precum și faptul că valorile suferă o dinamică accentuată, „receptând pulsațiile transformărilor sociale și ale evenimentelor istorice”.⁶⁵

Pornind de la definirea conceptului de valoare constatăm o diversitate de abordări și de concepții care fac referire la individ sau la grup. În limbajul comun, valoarea desemnează o multitudine de înțelesuri, de la exprimarea în bani a costului unui bun sau serviciu, până la idealuri generate de necesitățile sociale. DEX-ul (2009) oferă ca sinonime lexemele „însemnătate, importanță, preț, merit”. În lucrările și dicționarele de sociologie găsim definiții variate, determinate de curentele de opinii față de care se raportau cercetătorii. Astfel, Cătălin Zanfîr și Lazăr Vlăsceanu⁶⁶ apreciază că valoarea reprezintă „aprecierea pe care un subiect o manifestă asupra unui obiect”. Pe de altă parte, studiile aprofundate care abordează conceptul, apreciază valorile ca fiind *iluzii* sau *reprezentarea realității determinată de interesele proprii* (Nietzsche) și chiar condiționare socială în funcție de clasa socială de apartenență (Marx)⁶⁷. Fără a fi niște simple iluzii, valorile reprezintă *interiorizări ale indivizilor care se concretizează doar prin manifestările lor reprezentate de atitudini* (Parsons, 1937; Rokeach, 1968, 1973). Serge Moscovici (1981) aprecia că valorile sunt construite colectiv, prin comunicare și interacțiune, iar Hofstede, Inglehart și Schwartz subscriu ideii că valorile comune pentru membrii unui sau mai multor grupuri de apartenență, manifestate prin

⁶⁵G. Georgiu – *Filosofia culturii. Cultură și comunicare*, 2004: 39

⁶⁶Zanfîr, Cătălin; Vlăsceanu, Lazăr – *Dicționar de sociologie*, 1998

⁶⁷<http://www.iccv.ro/valori/texte/valori-cvb,%20v4.pdf>

comportamente, devin valori sociale ⁶⁸. Ne așteptăm, așadar, ca discursul președintelui raportat la valorile statului să implice îndemnul la respectarea și aplicarea acestora în viața curentă.

Principiile, ca obiect de studiu al metafizicienilor încă din vremea presocratică, reprezintă ideile fundamentale care stau la baza existenței societății umane, care constituie linia directoare în desfășurarea acțiunilor, în asigurarea condițiilor de trai, în exercitarea drepturilor și îndatoririlor membrilor societății.

În dicționarul coordonat de Gille Ferreol (1998) constatăm că în definirea valorilor se folosește ca gen proxim lexemul *principii* - „**Valorile sunt preferințe sau principii ce definesc principalele orientări ale acțiunii. Orientează și legitimează regulile sociale...**” . Constatăm, așadar, o apropiere semantică a celor două concepte ce stau la baza analizelor sociologice.

Ideea de la care am pornit în studiul de față este aceea că valorile unei societăți, respectiv ale unui stat, stau la baza principiilor fundamentale ale unei democrații autentice, reale, iar conducătorul acestuia este principalul actor public ce aduce în atenție punerea lor în practică.

Dihotomia cu care se confruntă conceptul de valoare o reprezintă nivelul de receptare obiectiv sau subiectiv pe care îl are individul sau grupul. Luând în considerare concepția relativistă în ceea ce privește clasificarea teoriilor referitoare la valori, ai căror adepți sunt și filosofi români Petre Andrei, Tudor Vianu și Ludwig Grunberg⁶⁹, perspectiva analizei discursului de față este cea prin care se dorește identificarea intenției actorului social de a semnaliza direcțiile importante ce trebuie să fie în atenția receptorilor într-o perioadă imediat următoare desfășurării actului discursiv.

Momentele de evocare istorică reprezintă ocazii prielnice pentru construirea și susținerea unor discursuri de către actorii publici importanți, fapt care implică prezența acestora în spații publice cu încărcături și semnificații importante, revelatoare de valori comune. Aceste momente reprezintă contextul care face posibilă desfășurarea actului discursiv. Având în vedere raportarea la eveniment, putem vorbi despre contextul situațional cu rol de modelator discursiv întrucât cuvintele și înțelesurile lor nu pot exista independent de context, din contră, acesta le dictează întrebuintarea, forma și înțelesurile activate.

Principiile și valorile statului democratic sunt prevăzute în Constituție, documentul oficial fundamental al oricărui stat de drept, care asigură direcțiile fundamentale ale întregii vieți economice, politice, sociale și juridice. Menționarea în Constituție le conferă un caracter de generalitate, de independență față de ideologiile politice ale diverselor etape istorice. În Constituția României, încă din capitolul I sunt formulate principiile și valorile pe care statul le promovează și le

⁶⁸Idem

⁶⁹„Valoarea apare astfel ca acea relație între subiect și obiect în care, prin polaritate și ierarhie, se exprimă prețuirea acordată (de o persoană sau de o colectivitate umană) unor însușiri sau fapte (naturale, sociale, psihologice), în virtutea capacității acestora de a satisface trebuințe, necesități, dorințe, aspirații umane, istorice condiționate de practica socială.” (L.Grunberg ,1972apud G.Georgiu, 2004:42)

apără, care stau la baza politicilor și strategiilor ce asigură buna funcționare a instituțiilor publice.

Astfel, principiile menționate în document și care stau la baza statului democratic român sunt legate de independență, suveranitate, unitate și indivizibilitate. Aceste principii constituie repere importante în alcătuirea discursurilor actorilor publici, cu prilejul evenimentelor naționale sau internaționale, iar orice deviere de la aceste principii este calificată ca încălcare a legii fundamentale și sancționată corespunzător de justiție.

Discursul președintelui Iohannis din 24 Ianuarie 2016 constituie un prilej de a menționa și a evidenția, cu prioritate, principiul unității statului prin evocarea momentului important în istoria națională, acela de constituire a statului național unitar, în anul 1859. Prezența sa în Iași, orașul „vechilor zidiri” și susținerea discursului în Piața Unirii, loc impregnat de emoția evenimentului și marcat de prezența statuii lui Al. I. Cuza, au rolul de întărire a mesajului transmis, de fixare în memoria colectivă și de empatizare cu publicul prezent/auditor. Filosoful Paul Feyerabend insistă asupra faptului că nici un concept, de nici un fel, nu este separat de emoții. Conceptele nu au doar un conținut logic, „*ele au de asemenea asocieri care dau naștere emoțiilor, sunt conectate cu imagini. Aceste asocieri, emoții și imagini sunt esențiale pentru modul în care relaționăm cu semenii noștri.*”⁷⁰

Discursul este construit pe schema punerii în oglindă a evenimentelor din trecut cu cele din prezent, intenția fiind aceea de a reliefa importanța alegerilor care vor urma să se desfășoare, pornind de la exemplul demn de urmat al înaintașilor. Rolul acestei comparații dorite de actorul public emitent este acela de a îndemna la reflecție și rațiune, de a cântări ofertele electorale astfel încât rezultatul alegerilor să fie în folosul general, național. De altfel, enunțarea are „valoare juridică” în sensul că o dată formulată instituie pentru interlocutor anumite drepturi și obligații (Oswald Ducrot, 1997).⁷¹

Evocarea momentului Unirii Principatelor pune în evidență principiul constituțional al unității statului. În discurs sunt amintite dificultățile întâmpinate de electorii vremii pentru alegerea unui singur domnitor în ambele Principate, perseverența intelectualilor vremii pentru îndeplinirea obiectivului visat, întărite prin redarea unui fragment din discursul celebru al lui M. Kogălniceanu ocazionat de alegerea lui Al. I. Cuza.

Principiul unității reiese și din mențiunile referitoare la proiectele de viitor necesare pentru zona de est a țării care ar contribui la creșterea nivelului de trai al populației (autostrada), precum și la susținerea Republicii Moldova în aspirațiile de integrare în Uniunea Europeană, alături de celelalte state vest și central europene: „*Fiind uniți, lucrând așezat și căutând ceea ce ne unește și nu ceea ce ne desparte, vom putea transforma și moderniza România.*”⁷²

⁷⁰Feyerabend, P. (1993). *Against Method*. London and New York: Verso, p. 124.

⁷¹„*Tocmai pentru că îi arătăm modul în care comunicăm, faptul că ne adresăm lui de pe o anumită poziție*” C. Beciu, 2011:35

⁷²Discurs Klaus Iohannis - <http://www.presidency.ro/ro/media/discursuri>

Menționarea repetată în discurs a modelului patrioților de la 1859 care au învins toate piedicile pentru realizarea unirii se poate interpreta ca oferirea de model pentru respectarea principiului indivizibilității. Unitatea este cea care conferă forță pentru dezvoltarea unui stat economic prosper, pentru o societate modern: „*Fiind uniți, lucrând așezat și căutând ceea ce ne unește și nu ceea ce ne desparte, vom putea transforma și moderniza România*”.⁷³

În ceea ce privește valorile statului român, Constituția prevede, în același capitol I, la paragraful 3, valorile pe care instituția statală construiește și se afirmă, grupate în patru categorii. Acestea vizează:

- a) demnitatea omului;
- b) drepturile și libertățile cetățenilor;
- c) libera dezvoltare a personalității umane;
- d) dreptatea și pluralismul.⁷⁴

Discursul președintelui Klaus Johannis din 24 Ianuarie 2016, susținut și asumat, identifică aceste categorii valorice, în mod direct sau deductiv prin analogie, făcându-se dovada însușirii valorilor constituționale ale statului român.

Astfel, discursul menționează că fiecare moment important din istoria neamului a fost caracterizat de crize interne sau internaționale care au constituit încercări pentru oamenii politici ai vremii, personalități instruite și dedicate scopurilor și intereselor națiunii. Patriotismul și demnitatea națională au fost trăsături reprezentative, iar abilitatea diplomatică a contribuit la îndeplinirea idealului de unitate. Modelul acestor personalități este evocat în discurs pentru a stimula reconsiderarea criteriilor luate în vedere în perioada electorală contemporană, pentru a pune în fața politicianilor actuali modelul de candidat la care aspiră poporul, iar pentru cetățeni, modelul de opțiune spre care să se îndrepte atunci când își vor exprima votul. Demnitatea politicianilor în respectarea ideilor formulate în programele de campanie va fi răsplătită prin exprimarea liberă a votului cetățenilor.

O altă idee menționată în discurs este importanța educației pentru pregătirea viitoarelor generații și oferirea de șanse acestora. Și aceasta a fost raportată la evenimentele trecute prin evocarea tinerilor intelectuali care au contribuit la realizarea unirii („*elitele vremii*”, „*tineri educați în străinătate sau seniori școliți în Principate*”). Importanța educației, a formării tinerei generații este evidențiată prin utilizarea sintagmei din limbajul comun „*piatra de temelie*” raportată la cuvântul *națiune*. Aceasta contribuie la asumarea de către președinte a misiunii ce îi revine pentru clădirea proiectului educațional ce stă la baza viitorului statului.

⁷³Discurs Klaus Johannis - <http://www.presidency.ro/ro/media/discursuri>

⁷⁴*România este stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme, în spiritul tradițiilor democratice ale poporului român și idealurilor Revoluției din decembrie 1989, și sunt garantate.*-Constituția României, Cap. I (3) - <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=339&idl=1&par1=1>

Discursul pune în evidență și aprecierea realizărilor contemporane prin care României este un aliat și un partener al țărilor occidentale. Având în vedere construcția în oglindă, realizarea Unirii Principatelor are drept corespondent integrarea în Uniunea Europeană și afilierea la NATO, impunându-se necesitatea continuării eforturilor de modernizare și dezvoltare.

Pentru susținerea ideilor prezentate, tabelul de mai jos corelează valorile formulate în Constituție cu fragmente din discurs:

Valori	Fragmente discurs - prezent	Fragmente discurs - trecut
Demnitatea omului	<i>„Suntem o națiune care a demonstrat că a avut și are oameni potriviți în momentele decisive, că știe să ducă la bun sfârșit mari proiecte”</i>	<i>„...cu maturitate și iscusință, elitele vremii au trecut peste toate aceste obstacole și au reușit”.</i>
Drepturile și libertățile cetățenilor	<i>„Suntem o națiune care a demonstrat că a avut și are oameni potriviți în momentele decisive, că știe să ducă la bun sfârșit mari proiecte”</i>	<i>„Aici aș vrea să vă aduc exemplul înaintașilor noștri de la 1859. Mulți dintre ei, oameni cu profesii diferite, tineri educați în străinătate sau seniori școliți în Principate, care au lucrat cu atâta dedicație la proiectul unionist, nu făcuseră niciodată politică, dar erau ferm atașați de țara lor și de valorile timpului lor”.</i>
Libera dezvoltare a personalității umane	<i>„Piatra de temelie a unei națiuni o reprezintă educația, iar prin intermediul unui sistem de învățământ eficient și performant se construiește viitorul unei țări”</i>	<i>„Una dintre marile reforme din Principatele Unite a fost o nouă lege a școlii românești, cea din 1864”</i>
Dreptatea și pluralismul	<i>„2016 este un an electoral, urmează perioada în care clasa politică are șansa de a se reconecta la așteptările cetățenilor, de a reconstrui încrederea știrbită în timp și de a asuma responsabilități.”</i>	<i>„Actul unirii a avut de înfruntat nu doar vechile boli ale politicii, ci și interesele din afara granițelor celor două state. Însă, cu maturitate și iscusință, elitele vremii au trecut peste toate aceste obstacole și au reușit”</i>

Din elementele selectate constatăm intenția actotului public de a oferi model de urmat pentru public/auditoriul-cetățean în activitatea electorală imediat viitoare, model care a fost confirmat în timp și readus în actualitate odată cu evocarea actului unirii de la 1859.

Discursul abundă de simboluri care au rolul de a stabili dialogul dintre actorul public enunțiator și interlocutori, simboluri arhicunoscute și cu adânci reverberații în conștiința acestora: hora unirii; orașul Iași – oraș al marilor zidiri, Milcovul – ca frontieră dintre cele două Principate; numele personalităților culturii românești legate de eveniment sau de locul desfășurării discursului: Nicolae Iorga, Mihail Kogălniceanu; ani importanți pentru istoria națională: 1864, 1859, 1877, 1918; semnificația numărului 7 - numărul anilor de domnie ai lui Cuza – 7 este numărul perfecțiunii Divine (7 zile are săptămâna), fiind menționat în Biblie de 490 ori (ex. 7 perechi de animale în barca lui Noe, șapte scrisori către șapte biserici în Cartea Apocalipsei, șapte trâmbițe care anunțau judecățile lui Dumnezeu în aceeași carte etc.),

Textul abundă în structuri lingvistice instituite în limbajul comun care au rolul de a depăși barierele mentale dintre actorul public aflat pe poziția de înalt demnitar al statului și public, de a face cât mai accesibil textul discursului, de a stimula capacitatea emoțională în rândul auditoriului.

Intenția vădită de a se învinge posibilele reticențe în înțelegerea textului de către publicului receptor este concretizată, încă de la început, în salutul și formulele de adresare. Salutul „*bună ziua, Iași!*” face apel la ancorarea locutorului în spațiul istoric și național, evidențiază faptul că președintele se află în locul unde s-au întâmplat evenimentele istorice și nu în capitala actuală a țării. Aceasta trezește atenția întregii națiuni românești deoarece Iașul este un oraș important atât datorită evenimentului menționat, cât și pentru valorile sale culturale confirmate de-a lungul timpului. După salut urmează formulările de adresare pentru o însușire de personalități prezente la evenimentul evocator și nu este uitat apelul către națiunea română, ceea ce are ca efect de atragerea atenției.

Limbajul utilizat în discurs este unul formal, presărat cu elemente din vocabularul comun, intenția fiind de adresare către latura emoțională a publicului. Pot fi identificate:

- formule lingvistice instituite ca specifice pentru anumite evenimente (urări laice sau religioase): *La mulți ani, Așa să ne ajute Dumnezeu.* – rol emfatic, de spargere a „granițelor” sociale;

- expresii idiomatice: „*omul potrivit la locul potrivit*”, „*lider vizionar*”, „*piatra de temelie a unei națiuni*”, „*o națiune care poate sta cu capul sus*”, „*vechile boli ale politiciii*”, „*a pune umărul la realizarea proiectului unirii*”;

- folosirea persoanei I plural (pronume și verbe): „*Cred că cetățenii noștri..., suntem o națiune care poate sta cu capul sus în Europa...*”. Această formă verbală are rolul de asumarea mesajului transmis: ***Vreau să clădim cu înțelepciune și atenție acest proiect..., Nu voi ceda tentației..., Sunt convins că ...Afirm cu toată convingerea...*** și folosirea pronomelor pers. I: *Vocea mea se va face auzită în tot acest an; Chem toți oamenii politici responsabili să mi se alăture în viitor în acest demers.*

3. Concluzii

Discursul președintelui Klaus Iohannis prilejuit de evocarea momentului Unirii Principatelor la 24 Ianuarie 1859 este realizat prin folosirea tehnicii în oglindă pentru a pune în evidență atât realizările trecute, cât, mai ales, cele contemporane, prin respectarea principiilor și valorilor naționale. Adresarea către națiune a președintelui statului constituie reper și pentru construirea activității politice a tuturor partidelor din statul român democratic, indiferent de ideologie, care trebuie să se acorde o mai mare atenție valorilor și principiilor prevăzute în lege.

Punerea în paralel a evenimentelor trecute cu cele prezente nu afectează coerența textuală a discursului, ci, din contra, e întărită prin prezentarea faptelor. Van Dijk (2001) accentuează faptul că nu doar la nivelul discursului ca interacțiune e de căutat coerența între faptele prezentate, ea poate fi găsită atât la nivelul textului, cât și a meta-textului.⁷⁵

Tehnicile de realizare au îmbinat elementele lingvistice din lexical comun cu cele ale limbajului oficial, prin folosirea sintagmelor și simbolurilor cunoscute, ce efect asupra laturii afective a publicului/audienței. Insistentă utilizare a verbelor și pronomelor de persoana I a condus la impresia de asumare a discursului, a valorilor și principiilor naționale, a rolului pe care emitentul îl îndeplinește și evidențierea elementului de actualitate.

Bibliografie

- Beciu, C.(2011). *Sociologia comunicării și a spațiului public*. Iași, Ed. Polirom, 31-35;
- Feyerabend, P. (1993). *Against Method*. London and New York: Verso, p. 124.
- Georgiu, G. (2004). *Filosofia culturii. Cultură și comunicare*. Ed. Comunicare.ro, 38-45
- Roșca, V. (2007). *Mediatizarea discursului electoral*.Iași, Ed. Institutul European, 99-113;
- Rovența-Frumușani, D. (2005).*Analiza discursului.Ipoteze și ipostaze*. București, Ed. Tritonic, 76
- Van Dijk, T. (2001). *Multidisciplinary CDA: a plea for diversity*. In Wodak, R. și Meyer, M., *Methods of Critical Discourse Analysis*, 95-120. London și New York: Sage Publications
- Zanfir, Cătălin; Vlăsceanu, Lazăr (1998). *Dicționar de sociologie*, Ed. Babel;
- <http://www.presidency.ro/ro/media/discursuri>
- <http://www.iccv.ro/valori/texte/valori-cvb,%20v4.pdf>
- <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=339&idl=1&par1=1>

⁷⁵Coerența rezidă „în modurile în care faptele sunt definite sau interpretate de vorbitori, în modelele mentale pe care le dețin. Aceste interpretări sunt personale, subiective, părtinitoare, incomplete sau complet imaginare. Cu alte cuvinte, discursurile sunt interpretate ca fiind coerente doar în raport cu modelele mentale pe care utilizatorii le au în legătură cu evenimentele sau faptele la care se face referire.”-Van Dijk, T., *op.cit.*, p. 111.